

А. В. Смітюх,

доцент кафедри адміністративного та господарського права Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, кандидат юридичних наук

РЕЙДЕРСТВО, ПОГЛИНАННЯ ТА ЗАГАРБАННЯ: СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ

Терміни «*рейдер*», «*рейд*», похідне від них «*рейдерство*» мають англійське походження, є спорідненими із словами «дорога» (*road*), «їздити верхи» (*ride*) і, водночас, походять від староанглійського «*rād*», що, начебто, об'єднувало всі ці значення. Історично

перше значення слова «*рейдер*» — це особа, яка входить до невеликого мобільного озброєного угруповання, що пересувається, вчиняючи напади. Відповідно, «*рейд*» — це наїзництво верхи з ворожими намірами, або ж воєнна експедиція вершників [22].

¹ Михайловская Н. Г. Ооинцов В. В. Знач. праця. — М., 1981. — С. 3—4.

² Смолярчук В. И. Гиганты и чародеи слова; русские судебные ораторы второй половины XIX — начала XX вв. — М., 1984.

Згодом слово «*рейд*» отримало в англійській мові такі додаткові значення: несподівана атака невеликими військовими силами; примусове та без попередження вторгнення поліції у певне місце; вторгнення на чужу територію з метою загарбання товарів чи інших цінностей; дії, спрямовані на розорення конкурента, зокрема — переманювання його робітників або компаньйонів; дії, **спрямовані на перехоплення контролю над компанією через придбання більшості акцій**; дії спекулянтів, спрямовані на зниження цін на акції через узгоджений ними одночасний продаж [22].

Стрімке поширення в Україні специфічних практик, що позначаються терміном «рейдерство», потребує визначення змісту цього поняття. На жаль, у безлічі робіт, присвячених рейдерству, увага цій проблемі майже не приділяється, внаслідок чого існує серйозна плутанина понять.

Слід відзначити, що всі вітчизняні автори-правознавці, які пишуть про сучасне рейдерство, розглядають останнє як певний вид поглинань та/або загарбань (захоплень).

Вираз «*злиття та поглинання*» є калькою з англійського *mergers and acquisitions*, або скорочено — *M&A*. Як зазначає В. Самойленко, цей термін має широке, економічне значення, відмінне від формально-юридичних форм реорганізації юридичних осіб згідно із статтями 104—107 ЦК України: це отримання особою або групою осіб, що діють спільно (поглиначами), корпоративного контролю над підприємством (ціллю) у вигляді пакета акцій або частки статутного капіталу цілі, що забезпечує такий контроль [11, с. 29]. Таке визначення є, на наш погляд, оптимальним і буде використовуватися нами у подальшому з мінімальними змінами. Кінцевою метою поглинання є опосередковане право розпоряджатися активами цілі в інтересах поглинача [11, с. 29].

Під корпоративним контролем ми розуміємо здатність впливати на справи товариства через використання корпоративних прав, у першу чергу — права на участь в управлінні справами товариства.

Отже, термін «поглинання» є нейтральним: поглинання не є обов'язково незаконним.

У Російській Федерації самі рейдери відверто використовують слово «*захват*», себе іменують «*захватчиками*» (див., наприклад, просякнутий «рейдерською романтикою» російський сайт <http://www.zahvat.ru>).

Однак, цей термін (укр. — *загарбання або захоплення*) характеризує, радше, специфічні способи, якими здійснюються деякі поглинання, і може стосуватися не лише корпоративних поглинань, а й будь-якого іншого насильницького заволодіння майном.

Аналіз висловлювань різних вітчизняних авторів дозволяє виділити декілька точок зору на значення терміну «рейдерство».

Перша група авторів не використовує термін «рейдерство» при дослідженні недружніх та протиправних поглинань, або загарбань.

Так, наприклад, О. Коваль у 2004 р. використовував для позначення рейдерських практик термін «жорстке поглинання», об'єднуючи, фактично, всі види корпоративного рейдерства [5, с. 7].

Ю. Хомич, досліджуючи закордонні практики недружніх поглинань, також уникає терміна «рейдерство», використовуючи поняття «недружнє поглинання» та «поглинання з використанням незаконних методів (загарбання)» [16, с. 95]. При цьому авторка зауважує, що ці поняття є цілком відмінними і вітчизняні дослідники помилково їх плутають.

Як зазначає Ю. Хомич, класичне недружнє поглинання (*hostile takeover*) полягає у тому, що потенційний інвестор (поглинач) робить акціонерам компанії-цілі публічну оферту щодо придбання акцій без попередньої згоди або повідомлення менеджменту такої компанії. У ході недружнього поглинання поглинач, якщо він не зміг домовитися з менеджментом про покупку, звертається, відповідно до закону, просто до акціонерів компанії-цілі, при цьому сам продаж відбувається виключно добровільно, без застосування кримінальних схем [16, с. 95]. Це — звичайний інвестиційний процес, за яким змінюється власник компанії [16, с. 95].

Отже, Ю. Хомич фактично зазначає, що у країнах із розвинутою економікою недружні поглинання — це процедура зміни корпоративного контролю без згоди менеджменту компанії, що не має відношення до загарбань.

На відміну від Ю. Хомич, І. Селіванова розуміє термін «недружнє поглинання» як синонім терміна «загарбання», оскільки виділяє два можливих шляхи отримання корпоративного контролю: добровільне відчуження (так зване дружнє поглинання) і загарбання (так зване недружнє поглинання) [12, с. 35].

При цьому І. Селіванова зауважує, що терміни «дружнє» і «недружнє поглинання» застосовуються у вітчизняній літературі зовсім в іншому сенсі, ніж за кордоном. У більшості країн процедура поглинання регулюється законодавчо і поняттям недружнього поглинання охоплюється ситуація, коли менеджери компанії, які зобов'язані надати акціонерам офіційний висновок з приводу пропозиції про поглинання, не рекомендують акціонерам укладати угоду. В Україні ж під «недружнім поглинанням» мають на увазі ситуацію, коли власника контрольного пакета акцій різними методами змушують продати його пакет або взагалі захоплюють контроль над підприємством силою [12, с. 35].

Отже, з точки зору І. Селіванової, в Україні недружні поглинання фактично здійснюються як загарбання.

На наш погляд, термін «рейдерство» на цей час є настільки широко вживаним і популярним, що, досліджуючи певні практики у сфері поглинань та загарбань, слід не уникати цього поняття, а навпаки, чітко визначати, чи є така практика рейдерською. Це сприятиме більш чіткому розмежуванню понять, що розглядаються, і врешті-решт, їх сталому вживанню.

Друга група дослідників розуміє рейдерство як, за визначенням, протиправне і насильницьке поглинання, або загарбання.

Прокурор АР Крим В. Шемчук характеризує рейдерство як злочинну діяльність злочинних угруповань із привласнення чужого майна шляхом шахрайства, з викорис-

танням неправосудних чи сфальсифікованих судових рішень та за співучасті корумпованих чиновників [19, с. 14]. Слід зазначити, що запропоноване В. Шемчуком визначення поняття рейдерства перебуває поза контекстом корпоративних відносин. Отже, за В. Шемчуком рейдерство — це завжди незаконне загарбання, але не обов'язково поглинання.

Генеральний прокурор України О. Медведько називає рейдерство «нахабним кримінально-організованим втручанням у систему економічних відносин з метою тиску» [8, с. 5]. Отже, на думку посадовців прокуратури, рейдерство — це злочинна діяльність, а окремий рейд — злочин або сукупність злочинів.

І. Костін розмежує такі явища, як *рейдерство* та *недружнє поглинання*, за яких переслідується одна мета, але використовуються різні інструменти. Отже, *рейдерство* за І. Костіним, це, перш за все порушення закону на будь-якій стадії отримання контролю над підприємством, тоді як *недружнє поглинання* — це використання законних засобів при отриманні контролю над підприємством (можливе при зраді менеджмента або одного з акціонерів, за наявності слабких місць в установчих документах) [6, с. 29]. Таким чином, на думку І. Костіна, рейдерство — це завжди правопорушення або низка правопорушень у сфері корпоративних відносин, але не обов'язково — злочин.

Деякі дослідники визначають рейдерство як цілеспрямовану зміну прав власності на підприємницькі активи за допомогою неправосудних судових рішень та адміністративних рішень із використанням психологічного та силового тиску [9, с. 14].

О. Шустік, депутат Верховної Ради України V скликання (фракція БЮТ), визначає рейдерство, або «так звані агресивні поглинання» як «захоплення контролю над суб'єктами господарювання з використанням незаконних методів, що супроводжуються масовими порушеннями прав і законних інтересів акціонерів» [20, с. 9]. Отже, незаконне поглинання це і є захоплення, тобто — рейдерство.

Схоже, існує тенденція до втілення у позитивне право розуміння поняття «рейдерство» як злочину.

Проект Закону України «Про внесення змін та доповнень до деяких законодавчих актів України, щодо встановлення кримінальної відповідальності за захоплення підприємств (рейдерство)» № 3300, внесений, народними депутатами України Ю. В. Тимошенко, С. Г. Міщенко (фракція БЮТ Верховної Ради України V скликання) визначає рейдерство як замовлення та (або) організацію нападу на підприємство, організацію, установу з метою його захоплення, що потягли порушення його нормальної роботи, а так само напад на підприємство, установу, організацію з метою його захоплення, вчинений організованою групою.

На нашу думку, «напад на підприємство, організацію, установу з метою його захоплення» є лише етапом, складовою протизаконного загарбання, до того ж, акціонери або менеджмент можуть капітулювати перед самою загрозою нападу, в тому числі — припинити боротьбу після отримання загарбником прийнятих на його користь судових рішень (можливо — неправосудних).

Підхід до розуміння рейдерства як, за визначенням, протизаконної діяльності, яку, можливо, слід криміналізувати, не можна, на наш погляд, підтримувати без застережень — закріплення такого розуміння у законі не є корисним.

За такого підходу, з одного боку, замість боротьби з порушеннями закону демонізується саме слово «рейдерство», з іншого — втрачається термінологічна єдність: ігнорується вживання цього поняття у країнах, де рейдерство існує в інших формах.

Третя група авторів розуміє рейдерство як певне узагальнююче поняття, що позначає різні практики, об'єднані лише певною метою, але представлені різним набором засобів досягнення цієї мети.

Через це визначення рейдерів або рейдерства є, звичайно, досить простим — С. Сімаков називає рейдерами людей, які спеціалізуються на недружньому заволодінні підприємствами [14, с. 22]. О. Пашенко зазначає, що ДКЦПФР вважає рейдерством

недружні поглинання як такі та приєднується до попереднього тлумачення [10, с. 22].

Автори, які розуміють рейдерство як узагальнююче поняття, завжди виділяють певні види рейдерства.

Наприклад, О. Пашенко пише про такі види рейдерства, як:

— «біле рейдерство» — має місце тоді, коли рейдер діє виключно за законом, використовуючи недосконалість законодавства, організовує скуповування акцій, боргів підприємства, намагається погіршити його фінансове становище тощо;

— «сіре рейдерство» — коли відбувається балансування на межі закону, однак, як правило, цю межу рейдери переступають, наслідком чого є поява фальсифікованих документів, подвійних реєстрів акціонерів, скликання та проведення незаконних зборів акціонерів;

— «чорне рейдерство» — коли за підтримки різного калібру корумпованих чиновників, представників правоохоронних органів, суддів фактично відбувається силовий захват підприємства [10, с. 23—24].

Отже, здавалося би: «біле рейдерство» — це коли поглинання відбувається без прямих порушень закону; при «сірому» та «чорному» рейдерстві закон порушується (причому фальсифікація документів, яка, на думку О. Пашенка, є методом з арсеналу «сірого» рейдера — це не просто протиправне діяння, а кримінальний злочин); отже, із зазначеного випливає, що різниця між «сірим» та «чорним» рейдером полягає у наявності або відсутності силової складової поглинання.

О. Пашенко також прямо зазначає, що спільною ознакою «сірого» та «чорного» рейдерства є те, що реалізація таких схем потребує силового загарбання, яке забезпечується відповідними технічними, юридичними, а іноді політичними заходами [10, с. 24]. Через це твердження різниця між «сірим» та «чорним» рейдерством повністю зникає, що значною мірою знецінює наведену ним класифікацію.

С. Сімаков поділяє рейдерство на ті саме види, що й О. Пашенко, але з трохи відмінними акцентами:

— «біле рейдерство» — об'єднує засоби,

що, хоча й передбачають наявність певного силового впливу, в цілому не виходять за межі закону;

— «сіре рейдерство» — передбачає сумнівні засоби (утворення паралельних органів управління, ведення подвійних реєстрів акціонерів, перереєстрація);

— «чорне рейдерство» — не обмежене у методах, включаючи силове загарбання, фальсифікацію документів, пряме порушення закону [13, с. 23].

Отже, на відміну від О. Пашенка, С. Сімаков вважає силовий вплив можливим атрибутом як «білого» так і «чорного» рейдерства, а різницю між видами рейдерства вбачає у характері вчинюваних правопорушень.

На нашу думку, тут різниця між «сірим» та «чорним» рейдерством також є доволі умовною: утворення паралельних органів управління, ведення подвійних реєстрів акціонерів потребує, як правило, вчинення низки безсумнівних правопорушень. Інша річ, що такі правопорушення (наприклад хабарі суддям за завідомо неправосудні ухвали та рішення, згідно з якими передаються реєстри акціонерів та легалізується діяльність паралельних органів управління) дуже складно виявити, вони не є такими наочними, як загарбання майна підприємства на підставі підробленого судового рішення, яке насправді не приймав жодний суд.

Можна бачити, що основна проблема цих класифікацій — відсутність чіткого критерію для розмежування «сірого» та «чорного» рейдерства.

Н. Гуторова виділяє лише два види рейдерства:

— «біле рейдерство» — коли за допомогою висококваліфікованих юристів використовуються прогалини та суперечності чинного законодавства, зокрема недосконалість законодавства про акціонерні товариства, регулювання депозитарної діяльності тощо;

— «чорне рейдерство» — протиправні способи захоплення підприємств, коли використовуються насильство, шантаж, підкуп, надання та оприлюднення завідомо неправдивої інформації тощо [2, с. 8].

Так само, Д. Зеркалов зазначає, що «білі»

рейдери у своєму арсеналі мають досить стандартні прийоми, різні маніпуляції з акціями та частками товариства, використання суперечностей і прогалин у корпоративному законодавстві, тоді як «чорне рейдерство» є досить небезпечним та відверто кримінальним, відбувається з використанням всіх інструментів загарбання, включаючи підробку документів і печаток, підкуп посадовців, суддів та правоохоронців, незаконну виїмку [4, с. 8].

Через відсутність у цих класифікаціях такого поняття, як «сіре» рейдерство, вони видаються більш мотивованими.

Як зазначає Ю. Борисов «усі розмови про «чорні», «білі» і, тим більше, «сірі» методи — від лукавого. Є лише законні та незаконні методи» [15].

На нашу думку, такий підхід є вірним: може мати місце законне (біле) поглинання, або незаконне (чорне) поглинання-загарбання. Є сенс виділяти «сіре» рейдерство лише як незаконне за суттю поглинання-загарбання, яке маскується під нормальну зміну корпоративного контролю через псевдоправове оформлення незаконних дій.

Слід погодитися з твердженням З. Варналія та І. Мазур, що в Україні рейдерство набуло надмірного цинізму й агресії [1, с. 129]: недружні поглинання по-українськи найчастіше зводяться до силових захоплень підприємств під прикриттям законних або псевдо-законних підстав. На нашу думку, надання правового оформлення силовому та протиправному за суттю загарбання — це головна, визначальна особливість сучасного рейдерства в Україні.

Між «білим» рейдерством та іншими видами («чорним», «сірим») є серйозна онтологічна різниця, причому в Україні «тут і зараз» «біле» рейдерство відсутнє. Показово, що Ю. Хомич, завершуючи своє дослідження про зарубіжну практику захисту від недружніх поглинань, зазначає таке: «На жаль, класичних недружніх поглинань в Україні поки що не спостерігається, а українська практика недружніх поглинань докорінно відрізняється від іноземного досвіду» [16, с. 99].

Ю. Челембій пише, що рейдерство (за контекстом — в Україні, прим. А. С.) має відверто кримінальний характер, сприяє поглибленню корупції і поширенню корупційних схем [17, с. 24]. Саме тому цей автор визначає рейдерство в Україні як силове, незаконне заволодіння власністю внаслідок протизаконних дій зацікавлених осіб [17, с. 24].

А. Марущак зазначає, що рейдерство розуміють як незаконне поглинання (захоплення) одного із суб'єктів господарювання (підприємства) або його власності іншим із застосуванням корупції та насильства саме *на пострадянському просторі* [7, с. 88]. І. Швайка стверджує, що загальносвітове поняття рейдерства, за можливості суперечок щодо моральності, є законним за змістом [18, с. 20], однак, українські, так само як і російські реалії надали йому дещо іншого наголосу: рейдерами зазвичай стали називати людей, які, маючи у своєму розпорядженні мінімум акцій товариства, навіть одну — дві, за допомогою формально правильних, але хибних за суттю документів фактично захоплюють підприємство, миттєво продають його цінне майно, частіше за все нерухомість, у привабливих районах і так само раптово зникають [18, с. 20].

Показово вираженою є позиція Н. Гуторової [2, с. 6], яка зазначає, що практика набуття, всупереч волі власника, права власності на підприємства (або ту частку, яка дає можливість контролювати їх діяльність) не є надзвичайною подією за умов ринкових економічних відносин. Але у розвинутих країнах для досягнення цієї мети використовуються суто економічні методи: у дрібних власників акції скуповуються за ціною, значно вищою від тієї, яку може запропонувати емітент. Таким чином формується контрольний пакет, який і дає можливість контролювати діяльність підприємства. А на теренах колишнього Радянського Союзу, спочатку в Росії, а потім і в Україні, «недружне поглинання» підприємств здійснюється переважно іншими методами — методами «чорного» рейдерства [2, с. 6].

При цьому Н. Гуторова підкреслює, що термін «рейдерство» використовується «для позначення фактів протиправного захоплення підприємств» [2, с. 6]. Це дуже твереза і показова позиція: зауваживши, що рейдерство як загальне, родове поняття може діставати вияв у різних формах, відзначити, що в Україні *defacto* існує практика саме «чорного» («чорного та сірого») рейдерства та відповідне вживання цього поняття.

Крім класифікації рейдерства на «біле», «сіре» та «чорне» за ступенем протизаконності, деякі автори виділяють такі специфічні види рейдерства, як:

— комунальне, або муніципальне, рейдерство — коли головним суб'єктом рейдерської атаки постає місцева рада [7, с. 88; 21], при цьому не завжди йдеться про корпоративні відносини: мова може йти про заволодіння нерухомістю (земельними ділянками, нежитловими приміщеннями) та позбавлення громадян прав на нерухомість, у тому числі — через реалізацію інвестиційних схем при будівництві та реконструкції житла;

— товарне рейдерство — коли об'єктом посягання є цінний товар, що належить суб'єктам підприємництва. Цей термін введений в обіг Асоціацією підприємств комп'ютерних та інформаційних технологій РФ (АП КІТ) у зв'язку з поширенням у Росії «міжвідомчих корупційних схем», за якими відбувалося вилучення правоохоронними органами партій цінного ІТ обладнання за надуманими підставами (зокрема — як речових доказів) з метою подальшого продажу та перепродажу добросовісним набувачам за заниженою ціною [3; 14].

Можна також констатувати поширення терміна «земельне рейдерство», яким позначаються випадки загарбання земельних ділянок за квазіправовими підставами та з використанням судових рішень¹.

Виникнення таких термінів, як «товарне рейдерство», «комунальне рейдерство», «земельне рейдерство» є частиною тенденції виводити зміст поняття «рейдерство» за межі власне корпоративних відносин і познача-

¹ Див. наприклад: http://www.training.com.ua/actionopen/2/Zemelnoe_roiderstvo_v_Ukraine_sposobov_protivostoyaniya_zahvatu_zemli.html

ти ним не лише незаконні поглинання, а й будь-які інші загарбання чужої власності.

Ці тенденції не можна не враховувати при розробці повноцінних класифікацій видів рейдерства.

Підсумовуючи викладене, слід зауважити, що класичні недружні поглинання, тобто «біле» рейдерство, не можна віднести до загарбань, які за своєю сутністю є протизаконними та насильницькими.

Так само не є повними синонімами терміни «загарбання» і «поглинання» з усіма похідними від них словами:

— термін «загарбання» охоплює випадки протизаконного заволодіння власністю, які не є поглинаннями і перебувають повністю поза корпоративними відносинами (наприклад — товарне рейдерство);

— термін «поглинання» охоплює випадки зміни корпоративного контролю, які не є загарбаннями (крім класичних недружніх поглинань, тобто «білого» рейдерства, сюди відносяться також дружні поглинання).

У свою чергу, не є повними синонімами терміни «поглинання» і «рейдерство»:

— рейдерством не можна вважати дружні поглинання;

— некорпоративне рейдерство не можна вважати поглинанням.

Що ж таке рейдерство? У чому глибинна сутність цього терміна, якщо рейдерство може бути не-загарбанням і не-поглинанням і не зводиться повністю до цих двох понять або їх комбінації? Чи може цей термін є зайвим?

На нашу думку, специфічним для рейдерства є поєднання таких ознак:

1) майнові права або контроль над суб'єктом господарювання переходять від однієї особи до іншої;

2) такий перехід відбувається без згоди особи, що має або відповідні майнові права, або здійснює контроль;

3) такий перехід відбувається в ході спланованого конфлікту відповідно до певного сценарію (стратегічного плану), який:

a) має певне правове обґрунтування та мотивацію — дійсні чи удавані;

b) реалізується з додержанням (або з

імітацією додержання) встановлених законом процедур.

Саме одночасна наявність усіх цих ознак відрізняє рейдерство від деяких видів загарбання, від звичайного господарського конфлікту, або від добровільного переходу права власності, або корпоративного контролю.

Отже, узагальнюючи наведені вище думки інших авторів та власні міркування, можна спробувати викласти певне цілісне та системне бачення поняття рейдерства та його видів у взаємозв'язку з поняттями «поглинання» та «загарбання».

Поглинання постає як дії, спрямовані на отримання особою або групою осіб, що діють спільно (поглиначами), корпоративного контролю над суб'єктом господарювання у вигляді пакета акцій або частки статутного капіталу, що забезпечує такий контроль (здатність впливати на справи товариства через використання корпоративних прав, у першу чергу — права на участь в управлінні справами товариства).

Поглинання можна поділити на:

— дружні, коли корпоративний контроль переходить до поглинача суто добровільно, за домовленістю з контролюючими акціонерами (учасниками) та за згодою органів управління (менеджменту);

— недружні, коли поглинач отримує корпоративний контроль взагалі без згоди контролюючих акціонерів (учасників) та органів управління (менеджменту), або контролюючі акціонери (учасники) вимушено передають корпоративний контроль поглиначу під його тиском. Недружні поглинання є за своєю сутністю окремим видом рейдерства (корпоративним рейдерством).

Загарбання — це дії, спрямовані на протиправне, з прямими порушеннями закону та/або через зловживання правами, отримання майна або корпоративного контролю із застосуванням насильства та/або примусу, в тому числі — державного.

Загарбання можна поділити на:

— «прості» загарбання, коли загарбники не мотивують свої дії посиланнями на закон і не отримують формальних прав на отримане ними майно;

— «юридично мотивовані» загарбання, коли загарбники, попри прямі порушення закону та/або зловживання правами, обґрунтовують свої дії, апелюючи до положень законодавства, здійснюють загарбання з додержанням (або з імітацією додержання) встановлених законом процедур і набувають на отримане майно повноцінні формальні права. Юридично мотивовані загарбання є рейдерством («чорним» та «сірим»).

Рейд, рейдерство — це дії, спрямовані на набуття певною особою прав на майно або контролю над суб'єктом господарювання без згоди власника або особи, яка здійснює контроль над суб'єктом господарювання, що відбувається у ході спланованого конфлікту відповідно до певного сценарію (стратегічного плану), який має правове обґрунтування та мотивацію — дійсні чи удавані та реалізується з додержанням (або з імітацією додержання) встановлених законом процедур.

Крім цих ознак, рейдерство в Україні характеризується, як правило, використанням рейдером психологічного тиску та силового впливу, в тому числі — державного примусу, актів судової влади, і, водночас, — відсутністю реальних правових підстав для отримання контролю, а отже, — у більшості випадків може бути охарактеризоване як загарбання.

Можна навести такі класифікації видів рейдерства.

1. За ознакою відповідності рейдерства закону можна виділити:

— «біле» рейдерство — відбувається без порушень закону, силовий вплив, якщо він має місце, є мінімальним та обмежений державним примусом, який застосовують державні виконавці при належному та неупередженому виконанні виконавчих документів;

— «чорне» рейдерство — відбувається з порушеннями закону, силовий вплив виходить за межі державного примусу, який застосовують державні виконавці при належному та неупередженому виконанні виконавчих документів;

— «сіре» рейдерство — підвид чорного рейдерства, що має додаткову ознаку: юридичне оформлення рейдерських дій є настільки якісним, що створює видимість від

сутності порушень закону (тобто, «сіре» рейдерство — це «чорне» рейдерство, яке намагається видати себе за рейдерство «біле» за рахунок значних інвестицій в юридичне оформлення).

«сіре» та «чорне» рейдерство є загарбаннями.

2. За ознакою форми власності безпосереднього об'єкта, на який спрямовані рейдерські дії, можна виділити:

— рейдерство щодо державної власності;
— рейдерство щодо комунальної власності;

— рейдерство щодо приватної власності.

3. За ознакою форми власності безпосереднього набувача прав за результатами рейдерства можна виділити:

— державне рейдерство;
— комунальне (муніципальне) рейдерство;
— приватне рейдерство.

4. За ознакою природи безпосереднього об'єкта, на який спрямовані рейдерські дії, можна виділити:

— рейдерство щодо суб'єктів господарювання — об'єктом рейдерства є контроль над суб'єктом господарювання (при цьому кінцевим об'єктом може бути або певне належне суб'єкту господарювання майно, або бізнес як такий);

— рейдерство щодо нерухомості (земельне, житлове, нежитлове)

— товарне рейдерство — об'єктом рейдерства є ліквідні товари;

— рейдерство щодо інтелектуальної власності.

У свою чергу, рейдерство щодо суб'єктів господарювання має, принаймні, 2 підвиди:

— корпоративне рейдерство — об'єктом рейдерства є корпоративні права суб'єкта господарювання і, відповідно, — корпоративний контроль над суб'єктом господарювання та його майном;

— банкрутне рейдерство — об'єктом рейдерства є борги та зобов'язання суб'єкта господарювання і, відповідно, — контроль над суб'єктом господарювання та його майном у процедурі банкрутства.

Класичне рейдерство (у межах наведених вище класифікацій це, фактично, біле корпо-

ративне приватне рейдерство щодо приватної власності) в Україні не поширене.

На нашу думку, «біле» рейдерство, за визначенням, є аномалією, можливою лише в небагатьох випадках, коли збігаються певні обставини і наявна можливість для реалізації передбачених законом механізмів зміни власника або особи, що має корпоративний контроль. Натомість, поширеність «чорного» та «сірого» рейдерства в Україні обумовлюється у першу чергу можливістю довільно, через корупційні впливи, задіяти передбачені законом механізми зміни власника або особи, яка здійснює контроль над суб'єк-

том господарювання, і лише у другу чергу визначається об'єктивними параметрами конкретних ситуацій.

Вважаємо, що визначати термін «рейдерство», закріплювати будь-які з наведених класифікацій законодавчо, у тому числі — через введення до Кримінального кодексу України такого складу, як «рейдерство», немає сенсу (втім, це має бути темою окремого дослідження).

Отже, запропоновані визначення поняття «рейдерство» та класифікації є суто доктринальними.

Використана література

1. Варналій З. С., Мазур І. І. Рейдерство в Україні: передумови та шляхи подолання // Стратегічні пріоритети. — 2007. — № 2 (3). — С. 129—136.
2. Гуторова Н. Щодо встановлення кримінальної відповідальності за рейдерство // Юридичний радник. — 2007. — № 2 (16). — С. 6—9.
3. Закон против товарного рейдерства // <http://www.raidu.net/news/goods/> (останнє відвідування — 15 лютого 2008 р.).
4. Зеркалов Д. В. Рейдеры: Пособие. — К.: КНТ, 2007. — 188 с.
5. Коваль А. Способы жестких поглощений // Юридическая практика. — 2004. — № 29 (343). — С. 1, 7.
6. Костин И. Банки и «рейдеры» — опасность для экономики // Юридичний радник. — 2007. — № 2(16). — С. 28—29.
7. Марущак А. Друковані ЗМІ напередодні реформування: реальність і перспективи // Юридичний радник. — 2007. — № 5 (19). — С. 88—91.
8. Медведько О. Протидія корупції і рейдерству часто ускладнюється діями окремих суддів // Юридичний вісник України. — 15—21 вересня 2007 р. — № 37. — С. 4—5.
9. Неправомерное поглощение предприятий как угроза экономической безопасности государства // Лучшее о безопасности: информационно-аналитический журнал о безопасности общества, государства и личности. — 2007. — № 3 (15). — С. 14—18.
10. Пащенко О. Антирейдерське законодавство: аналіз окремих положень // Юридичний радник. — 2007. — № 2 (16). — С. 23—27.
11. Самойленко В. Некоторые юридические аспекты сделок по слиянию и поглощению в Украине // Юридичний радник. — 2005. — № 4 (6). — С. 29—34.
12. Селиванова И. Правовые аспекты поглощения компаний в Украине // Юридичний радник. — 2006. — № 3 (11). — С. 35—38.
13. Симаков С. Рейдерство по-українски (краткий очерк) // Юридичний радник. — 2006. — № 6 (14). — С. 23—25.
14. Товарное рейдерство — как работает «схема» (незаконное изъятие товара с целью последующей продажи по заниженным ценам) // <http://www.apkit.ru/default.asp?artID=5724> (останнє відвідування — 15 лютого 2008 р.).
15. Ухов С. Юрий Борисов: «Рейдерство — это купить на грош пятаков» // Известия. — 20 июля 2006.
16. Хомич Ю. Зарубежная практика защиты от недружественных поглощений // Юридичний радник. — 2007. — № 4 (18). — С. 95—99.
17. Челембій Ю. Недосконалість українського законодавства є живильним ґрунтом для українських рейдерів // Вісник Української спілки промисловців та підприємців. — 2007. — № 4. — С. 24.

18. *Швайка І.* Окремі питання виконання ухвал про забезпечення позову // Юридичний радник. — 2006. — № 6 (14). — С. 20—22.
19. *Шемчук В.* Рейдерство та корупція // Вісник прокуратури. — 2006. — №11 (65). — С. 13—18.
20. *Шустік О.* Корпоративні конфлікти: удосконалення процедури вирішення // Юридичний вісник України. — 2007. — № 1. — С. 1,9.
21. *Юрчик І. К.* Муниципальное рейдерство: как это делается в Одессе// http://antiraid.org.Ua/2007/01/25/i.k.jurchik_municipalnoe_rejlderstvo_kakJeto_delaetsja_v_odesse.html (останнє відвідування — 15 лютого 2008 р.).
22. The American heritage dictionary of the English language. Boston.: Houghton Mifflin Company. — 2006. — 2074 p.